

Dějiny mezinárodních vztahů

Proces dekolonizace a jeho
důsledky

Dekolonizace – základní vymezení

- **Dekolonizace** = termín označující odchod koloniálních velmocí z jednotlivých kontinentů, během kterého dochází k transformaci kolonií na politicky svrchované státy. Může k ní dojít v důsledku boje podmaněného a poraženého národa za svobodu, v důsledku úpadku koloniálních metropolí, které nejsou schopny spravovat obrovský kapitál a území, které nashromáždily, nebo k ní také dochází v důsledku tlaku zvenčí.
- Můžeme rozlišit tři hlavní vlny dekolonizace:
  - 1. vlna dekolonizace = její počátek představuje válka za nezávislost USA, která se stala příkladem pro kolonie evropských zemí v Latinské Americe (první čtvrtina 19. století);
  - 2. vlna dekolonizace = období 20. a 30. let (kroky k nezávislosti byly učiněny v zemích jako Egypt, Sýrie, Irák či Filipíny, jakkoliv k vyhlášení nezávislosti dochází v některých případech až po konci 2. světové války);
  - 3. vlna dekolonizace = začala po konci 2. světové války a za její konec je často považován návrat Hong Kongu Číně v roce 1997.

Faktory ovlivňující proces dekolonizace po 2. světové válce

- 1) Hospodářské a vojenské vyčerpání evropských velmocí v důsledku 2. světové války.
- 2) Japonská politika a počáteční vojenské úspěchy za 2. světové války představují významný impulz pro různá hnutí za nezávislost ve v oblasti Asie.
- 3) Vznik a rostoucí aktivita místních elit na území jednotlivých kolonií
- 4) působení souboru mezinárodních faktorů
  - zakotvení práva na sebeurčení v Chartě OSN;
  - podpora procesu dekolonizace ze strany supervelmocí a nově nezávislých států;
  - studená válka;
- 5) Pokles významu kolonií pro ekonomický rozvoj evropských států a pro jejich mezinárodní status.

Nezávislost Indonésie a její významná role v dalším procesu dekolonizace

- Už v době japonské kapitulace zde existuje silná nacionalistická organizace **Puterav** v čele s Ahmedem Sukarnem.
- Vyhlášení nezávislosti v srpnu 1945 – trvalému převzetí moci zabránil příjezd britských a později holandských vojenských jednotek.
- Snaha Nizozemí o obnovení koloniální správy narazila na násilný odpor = ochota poskytnout nezávislost ostrovům Sumatře, Jávě a Maduře za podmínky, že nová Indonéská republika zůstane součástí Nizozemsko-indonéské unie a Spojených států indonéských.
- Nacionalisté nabídku odmítají a holandská vláda se v polovině roku 1957 rozhodla pro vojenské řešení.
- Došlo k vleklému konfliktu vyznačujícímu se brutalitou a velkým počtem obětí – přes vojenské úspěchy (včetně zatčení Sukarna) se Nizozemí ocitá v naprosté mezinárodní izolaci a je tlakem OSN a USA nuceno zasednout k jednacímu stolu.
- Haagská konference (1949) = rozhodla o vzniku Spojených států indonéských v personální unii s Nizozemím. Holanďané musí opustit území nového státu.
- V roce 1956 Indonésie vystoupila z personální unie, v roce 1962 si na Nizozemí vynutila připojení západní Nové Guineje a po zhroucení autoritativního režimu v Portugalsku Indonésie v roce 1976 anektovala Východní Timor.
- Sukarnova Indonésie je jedním z hlavních vůdců **Hnutí nezúčastněných** (jeden z iniciátorů Bandungské konference a myšlenky nezúčastněnosti) a podporovatelů různých hnutí za nezávislosti ve Třetím světě.

Nezávislost Indie a Pákistánu (I.)

- Velká Británie je první z evropských velmocí ochotná poskytnout svým koloniím nezávislost – včetně britského odchodu z Indie.
- Působení Indického národního kongresu (vznik 1885) jako významné síly požadující národní autonomii – politika pasivní rezistence.
- Už před vypuknutím 2. světové války dali Britové Indii příslib samosprávy a nezávislosti.
- Snaha INK urychlit tento proces v průběhu 2. světové války – v reakci na britský návrh na poskytnutí statutu dominia (tj. autonomní vlády v rámci Britského společenství) a vypsání voleb do ústavodárného shromáždění chtějí představitelé hnutí využít obtížnou britskou vojenskou situaci a požadují okamžitý britský odchod z Indie.
- Britskou reakcí je uvěznění vedení Indického národního kongresu a potlačení projevů nespokojenosti – tehdejší britský premiér W. Churchill chce udržet pokračující britskou vládu nad Indií.
- Vedle indického hnutí za nezávislost ale čím dál větší problém představuje rozvoj muslimského nacionalismu a požadavky jeho hlavního reprezentanta – Muslimské ligy (požadavek autonomie a odmítání jakékoliv formy federace jako budoucího státoprávního uspořádání). Tyto požadavky jsou Indickým národním kongresem odmítány = rostoucí napětí mezi muslimskou a hinduistickou komunitou vedou k rostoucím konfliktům a otevřenému propuknutí násilí (viz masakr v Kalkatě v srpnu 1946).

Nezávislost Indie a Pákistánu (II.)

- Změna britské pozice po nástupu labouristické vlády – není nakloněná rostoucím nákladům na udržování britského impéria (včetně Indie) a eskalace muslimsko-hinduistického konfliktu ji vedou ke snaze o co nejrychlejší řešení situace.
- V únoru 1957 premiér Atlee oznámil, že Británie nejpozději do následujícího roku ukončí svou správu v Indii. Toto prohlášení situaci nejenže nezklidnilo, ale vedlo k nové vlně násilností.
- Britská snaha o co nejrychlejší termín předání moci = nový britský místokrál lord Mountbatten dochází k závěru, že jediným řešením je rozdělení země (zveřejnění návrhu zákona o nezávislosti Indie).
- Mountbattenova iniciativa urychlila dohodu mezi zástupci Indického národního kongresu a Muslimské ligy o rozdělení země - nezávislost dne 14. srpna 1947 – vznik dvou nezávislých států Indie a Pákistánu.
- Proces předání moci proběhl klidně, nicméně krátce poté se rozpoutaly krvavé nepokoje a masakry napříč Indií a Pákistánem (až milion mrtvých a 10 milionů uprchlíků, zavraždění Gándhího) - ukončeno teprve návratem lorda Mountbattena, který zprostředkoval jednání mezi znepřátelenými stranami.
- Téměř všechna autonomní knížectví si zvolila připojení k jednomu či druhému státu a samotný Pákistán zůstal rozdělený na dvě části – východní (východní Bengálsko) a západní. Bengálci na východě však s podporou Indie postupně požadují autonomii – propuknutí občanské války v roce 1971, do níž na straně Bengálců vstoupila Indie = porážka Pákistánu a vznik Bangladéše.
- Nevyřešený spor o Kašmír = obyvatelstvo je většinově muslimské, hinduistický maharádža původně usiloval o nezávislost, posléze souhlasil s připojením k Indii. To vyvolalo konflikt, do nějž intervenoval Pákistán – pod patronací OSN byla v roce 1949 ustavena demarkační linie, který ponechala většinu území Indii, avšak severozápad směl okupovat Pákistán. Indie v případě Kašmíru odmítala uznání práva na sebeurčení.

Barma (od roku 1989 Myanmar) a Srí Lanka

- Nezávislost Indie = neudržitelnost pokračující britské koloniální vlády v Barmě a na Cejlonu (Srí Lance).
- Barmští nacionalisté byli v průběhu 2. světové války původně součástí japonské loutkové vlády, ale ke konci války se přidali na stranu Britů proti Japoncům. Barmě je nezávislost nabídnuta již v roce 1946, problémem ale je, že nejde o etnicky jednotný stát (tři hlavní kmenové svazy).
- V roce 1947 uznala VB jako vůdce kmenového svazu v oblasti Rangúnu za oficiální představitele Barmy výměnou za možnost využívat základny a přístavy v Barmě britskými vojenskými jednotkami. Nezávislost má být vyhlášena do jednoho roku. Zbývající kmenová uskupení to využívají jako záminku pro separatistický boj proti nové vládě (od roku 1949).
- Konflikt zesiluje unitární a socialistický charakter nového státu.
- Převrat v roce 1962 nastolil autoritativní režim kombinující prvky extrémního nacionalismu, buddhismu a režimu.
- Srí Lanka (Cejlon) = ostrov má vlastní samosprávu již od roku 1931, nicméně hlavní pravomoci nadále zůstávaly v rukou britského guvernéra.
- Nezávislost mu byla udělena v roce 1948, na rozdíl od jiných zemí proběhl tento proces mírumilovně a země je v následujících desetiletích demokracií, kde se u moci střídají Sjedenáctá národní strana a radikálnější Strana svobody Srí Lanky zastupující především zájmy většinových buddhistických Sinhálců (socialistická a nacionalistická).
- I díky politice Strany svobody se vztahy mezi Sinhálci a tamilskou menšinou začaly zhoršovat a původně latentní konflikt se počátkem 80. let, změnil v guerillovou válku radikálních Tamilů pro vládu Srí Lanky (vytvoření organizace Tygři osvobození tamilského Ílámu).

Potlačení komunistického povstání a nezávislost Malajsie a Singapuru

- Velká Británie před 2. světovou válkou preferovala na Malajském poloostrově uplatňování nepřímé vlády a politiky ve stylu „rozděl a panuj“.
- V roce 1946 nicméně labouristická vláda přinutila místní sultány vzdát se dosavadních privilegií = vytvořena **Malajská unie**, v jejímž rámci 9 polonezávislých sultanátů ztratilo svou autonomii.
- Tato reforma situaci jen dále zkomplikovala – radikalizace Malajců, aniž by zabránila šíření komunismu mezi obyvateli čínského původu.
- Protijaponské partyzánské hnutí se v průběhu 2. světové války stalo nástrojem komunistů a ti se nyní jeho prostřednictvím snaží využít neklidné atmosféry v zemi a redukce počtu britských jednotek s cílem vyhnat Brity ze země = komunistické povstání (1948-1960).
- Pro VB je Malajsie po válce nadále ekonomicky významnou kolonií = export kaučuku a cínu hraje významnou roli v britském obchodu a je důležitý pro celkové poválečné ekonomické zotavení země. Z toho plyne britský zájem na odkladu nezávislosti a porážce komunistického povstání.
- V roce 1948 byla Malajská unie nahrazena **Malajskou federací** = částečná obnova autonomie tradičních sultanátů a legislativní zakotvení zvýhodnění obyvatel malajského původu oproti čínskému etniku = nárůst probritské podpory v boji proti malajským komunistům, kteří se rekrutují převážně z řad čínského etnika.
- Účinná britská protipovstalecká strategie = využívání dobře vycvičených speciálních jednotek, které postupují systematicky a postupně izolují povstalce v džungli. Vliv komunistů v řadách čínské komunity je podryván pozemkovou reformou a přesídlováním do tzv. nových vesnic.
- Zisk nezávislosti v roce 1957, v roce 1963 vznik federace zahrnující rovněž Singapur, Sarawak a Severní Borneo. Rostoucí spory mezi obyvateli Singapuru (převažují etničtí Číňané) a zbytkem Malajsie z důvodu zvýhodnění obyvatel malajského původu vedou v roce 1965 k nezávislosti Singapuru.

Dekolonizace britského koloniálního panství v Africe

- Velká Británie věří, že se s rostoucím tlakem na nezávislost svých kolonií dokáže vypořádat realizací koloniální politiky založené na dvou hlavních pilířích:
- A) **decentralizace**;
- B) **ekonomický rozvoj**;
- Podle britské politiky mají jednotlivé kolonie sledovat vlastní cestu směrem k větší politické autonomii a zapojení místních obyvatel do koloniální vlády fungující v rámci britského impéria. Afričané mohou získat minoritní zastoupení v legislativních shromážděních kolonií, ovšem bez časového vymezení trvání celého procesu. Hlavní pravomoci nicméně nadále zůstávají v rukou guvernérů jednotlivých kolonií.
- Současně je kladen důraz na ekonomický rozvoj, aby se jednotlivé kolonie staly ekonomicky produktivnějšími a mohlo dojít ke zlepšení životních podmínek místních obyvatel.
- Britská vláda nicméně brzy zjišťuje, že není možné udržet politickou participaci Afričanů na lokální úrovni. Rostoucí politický aktivismus v čím dál větší míře zachvacuje přímo koloniální centra a s rostoucím radikálismem jednotlivých místních skupin začíná VB vycházet vstříc místním politikům, jejichž názory byly ještě nedávno považovány za nepřijatelné.
- **Modelový příklad Ghany** = panafrický aktivista **Kwame Nkrumah** dokázal mobilizovat velmi rozdílné skupiny stoupenců, profiluje se na přelomu 50. let radikálním voláním po nezávislosti kolonie, ale současně se staví do pozice politika, který zajistí konstituční, mírové řešení a zabráni násilnému konfliktu. Britové jej sice zatkli a uvěznil, avšak po vítězství jeho strany ve volbách v roce 1951 dochází k závěru, že je jedinou alternativou k možnému chaosu a ozbrojenému konfliktu. Ghana získává nezávislost v roce 1957, přičemž z pohledu VB je nyní **Nkrumah** oceňován jako umírněný, modernizaci nakloněný politik.
- Podobný scénář se opakuje v řadě dalších britských kolonií = strach z radikálů a násilí vede k tomu, že původně radikální varianta řešení (nezávislost) je nyní hodnocena jako umírněná volba.
- Současně VB dochází v průběhu druhé poloviny 50. let k závěru, že udělení nezávislosti koloniím může pomoci uchovat britský vliv a posloužit britským zájmům lépe, než nákladné snahy o udržení kontroly nad kolonií.
- Velká většina britských kolonií v Africe získává nezávislost do poloviny 60. let 20. století (například Nigérie, Keňa, Uganda, Tanzanie, Sierra Leone či Zambie).

Francouzská koloniální říše v poválečném období, její význam a problémy

- V poválečném období z pohledu mnoha francouzských představitelů význam koloniální říše pro Francii spíše dále roste.
- Koloniální říše je ztotožňována s francouzským velmocenským postavením a národní prestiží, slouží jako významný zdroj vojáků a z ekonomického hlediska představují kolonie až do roku 1960 největšího obchodního partnera metropolitní Francie.
- Ještě v průběhu 2. světové války (konference v Brazzaville, 1944) dávají francouzští představitelé na čele s De Gaullem najevo, že jsou ochotni koloniím poskytnout jen určitou míru autonomie (v rámci Francouzské unie), nikoliv nezávislost. V tomto období pokračují také snahy o pokračování politiky asimilace místních obyvatel.
- Francouzské vlády sice v poválečném období přicházejí s určitými politickými reformami, nicméně celkově je míra politické autonomie, poskytnutá jednotlivým koloniím dlouho spíše minimální. O všem důležitém rozhoduje nadále Paříž či představitelé francouzské vlády v koloniích. Větší míru autonomie přináší teprve **Deferreho zákon** v roce 1956 (pravomoc místních legislativních shromáždění rozhodovat o rozpočtu, všeobecné volební právo do místních orgánů pro obyvatele kolonií).
- Centralizační politika francouzských vlád vyvolává rostoucí nespokojenost místního obyvatelstva, které je rovněž zklamané tím, že Francie nedostatečně ocenila loajalitu a pomoc, kterou kolonie poskytli Francii a později hnutí Svobodných Francouzů během 2. světové války.
- Bezprostředně po konci 2. světové války propukají povstání na území hned několika kolonií (Alžírsko, Indochína, Madagaskar a Sýrie).
- I díky tlaku ze strany západních spojenců je Francie donucena splnit sliby dané během 2. světové války a poskytnout v roce 1946 nezávislost svým mandátním územím na Blízkém východě (Sýrie a Libanon). Naopak povstání na Madagaskaru a v Alžírsku jsou úspěšně potlačena. Hlavní výzvu pro francouzskou politiku tak v tomto období představuje konflikt v Indochíně.

Válka v Indočíně

- Francouzská moc na tomto území je oslabena, jak v důsledku původní spolupráce tamní koloniální správy (oddané režimu ve Vichy) s Japonci, tak následně v důsledku přímého uchopení moci a odzbrojení francouzských jednotek Japonskem na počátku roku 1945.
- Vývoj během 2. světové války napomohl vzestupu hnutí Vietminh na čele s Ho Či Minem spojujícího komunistické i nacionalistické proudy, které využilo porážky Japonska k vyhlášení nezávislé Vietnamské republiky na severu dnešního Vietnamu.
- Francie není ochotná vzdát se kontroly nad kolonií, nicméně teprve koncem roku 1946 shromáždila dostatečné vojenské síly pro zahájení vojenských operací.
- Válka, která propukla v prosinci 1946, se postupně stala součástí boje mezi západním a komunistickým blokem. Francouzské vojenské úsilí je v čím dál větší míře závislé na finanční a technické pomoci poskytované USA, zatímco Vietminh těží z podpory ze strany komunistické Číny. Samotné Francii nicméně jde o udržení kontroly nad východoasijskými koloniemi, nikoliv o boj proti komunismu.
- Až do série porážek v roce 1950 se Francie snaží v konfliktu zvítězit za nasazení omezeného počtu vojáků (100 tisíc mužů na území celé Indočíny). Francie je schopná kontrolovat velká města a hlavní komunikace, avšak venkov je pevně v rukou Vietminhu.
- V roce 1951 ušředily posílené a americkými zbraněmi vybavené francouzské jednotky Vietminhu těžkou porážku, nicméně hnutí i nadále kontroluje venkovské oblasti a těší se rostoucí podpoře ze strany Číny.
- Francie postupně zaznamenává další vojenské neúspěchy. Stále se prodlužující se konflikt současně vede k erozi podpory válce ve Francii. Po těžké francouzské porážce v bitvě o Dien Bien Phu (1954) se nová francouzská vláda rozhoduje pro okamžité ukončení války a stažení francouzských sil z Indočíny.
- Mírová konference v Ženevě (21. červenec 1954) = výsledkem závěrečné dohody je vznik samostatné Kambodže, Laosu a dvou států na území Vietnamu; znamená to konec francouzského koloniálního panství v Indočíně.

Válka v Alžírsku (1954-1962)

- V červnu 1954 tehdejší francouzský premiér Pierre Mendes-France během návštěvy Afriky slíbil Tunisku autonomii a následně umožnil návrat vyhnaného marockého sultána do Maroka. Oba francouzské protektoráty získávají nezávislost jen o něco později.
- Nacionalisté v Alžírsku reagují vytvořením Fronty národního osvobození (FLN) a národně osvobozené armády a zahájením ozbrojeného povstání (1. listopad 1954) na jihu země.
- Alžírsko není standardní kolonií, právně je součástí metropolitní Francie a poslanci volení na území Alžírsku zasedají ve francouzském parlamentu (moc je přitom v rukou početné evropské menšiny na úkor původních obyvatel).
- I s ohledem na to je pro Francii ztráta Alžírsku v tomto období nepřijatelná. Ve snaze povstání potlačit svěruje vláda v Paříži do rukou místních politických a vojenských představitelů mimořádné pravomoci. Podpora povstání v Alžírsku ze strany Egypta je pro Francii také jedním z hlavních důvodů k účasti na Suezské expedici (1956).
- Po vlně násilností a teroristických útocích v Alžíru je velitel 10. výsadkové divize generál Massu v lednu 1957 vybaven mimořádnými pravomocemi k nastolení pořádku ve městě. Jeho protiteroristická kampaň přinesla žádané výsledky, ale skutečnost, že se francouzské jednotky uchýlily k týrání a mučení zajatců = postupná ztráta podpory ze strany části veřejnosti (formování protiválečné opozice ve Francii).
- Na straně armády však rostoucí kritika války vzbuzuje obavy z opakování války v Indočíně a ze „zrady“ politiků.
- Slabost vlády a následná vleklá vládní krize vedou k další radikalizaci francouzských osadníků a armády v Alžírsku a v květnu 1958 došlo v Alžírsku ke vzpouře francouzských sil, jež vyvrcholila pádem francouzské IV. republiky a nástupem De Gaulle k moci (vytvoření francouzské V. republiky).
- De Gaulle po nástupu dává souhlas s novou vojenskou kampaní (Chalova ofenzíva) = Francie zaznamenala značné vojenské úspěchy, ale na diplomatickém poli začíná ztrácet podporu. V září 1958 FLN vytvořila prozatímní vládu Alžírské republiky, kterou v následujících měsících uznala řada zemí (zejména státy Arabské ligy).
- De Gaulle postupně dochází k závěru, že je dosavadní situace neudržitelná. Čím dál kritičtěji hodnotí nákladnost války a její negativní dopad na velmocenské postavení Francie ve světě.
- V průběhu roku 1959 již začíná hovořit o sebeurčení Alžírsku a v lednu 1961 předložil občanům v referendu ke schválení novou politiku „alžírského Alžírsku“ s vlastní vládou, institucemi a zákony. Nová politika je v referendu jednoznačně schválena a pokus části armádních důstojníků a osadníků v Alžírsku o převrat z dubna 1961 končí neúspěchem.
- Jednání o nezávislosti Alžírsku jsou obnovena v prosinci 1961. Francie se snaží vyjednat uchování práv francouzské menšiny v Alžírsku a udržet území Sahary, nicméně výsledné **dohody z Evianu** (březen 1962) reflektují vyjednávací pozici FLN.
- Ukončení války je doprovázenou vlnou nepokojů a násilí, která přispěla k urychlenému exodu Francouzů z Alžírsku (z asi 1 milionu v roce 1954 jich tam v roce 1964 zbylo méně než 200 tisíc).

Dekolonizace francouzské subsaharské a rovníkové Afriky a koncept „*Francafrique*“

- Rostoucí politická emancipace místního obyvatelstva v koloniích po vydání ***Deferreho zákona*** (1956). Dalším významným impulzem pro osvobozené hnutí se stává vyhlášení nezávislosti Ghany (1957).
- Po vyhlášení V. republiky je přijata nová ústava, kterou se mění i postavení francouzských kolonií. V září 1958 se koná na území kolonií referenda, v nichž tamní obyvatelé rozhodují o dalším statusu svých území. Guinea ihned vyhláší nezávislost (1958), nicméně ostatní státy volí možnost získání vnitřní autonomie a vlastní vlády v rámci začlenění do Francouzského společenství.
- Tlak na získání úplné nezávislosti pokračuje, revize ústavy V. republiky z roku 1960 vede k okamžitému vyhlášení nezávislosti ze strany naprosté většiny francouzských kolonií.
- Francie si nicméně i po získání nezávislosti udržela značný vliv v oblasti (koncept „***Francafrique***“ charakterizující vztahy mezi Francií a jejími bývalými koloniemi. Nové státy jsou na Francii silně závislé ekonomicky (většina těchto zemí používá jako měnu africký frank, jehož hodnota je vázána na francouzský frank = měnová zóna), důležitou roli v politickém a ekonomickém rozvoji nových států hrají francouzští poradci a většina zemí s Francií podepsala smlouvy o obraně a vzájemné vojenské pomoci.
- Francie v regionu nadále udržuje řadu vojenských základen a v průběhu následujících desetiletí vojensky intervnuje na území řady afrických států (například Gabun, Čad, Mauretánie, Zair či Středoafrická republika).
- Francouzská politika se soustřeďuje na podporu Francii nakloněných vládnoucích režimů, bez ohledu na jejich charakter, a snaží se zabránit šíření vlivu jiných velmocí (včetně SSSR či USA) na území bývalé francouzské koloniální říše.

Mapa, zobrazující rok, v němž jednotlivé africké státy získaly nezávislost

Dekolonizace portugalského koloniálního panství v Africe

- Navzdory dekolonizaci britských, francouzských či belgických koloniálních říší a ozbrojeným povstáním, které probíhají na území všech jeho kolonií od 60. let si Portugalsko dokázalo udržet kontrolu nad jádrem své koloniální říše (Angola, Mosambik, Portugalská Guinea) až do poloviny 70. let.
- Během 2. světové války a v poválečné éře jsou portugalské kolonie v Africe důležité pro ekonomický rozvoj země (vývoz cukru, kávy, palmového oleje, diamantů a různých nerostných surovin) a z pohledu Salazarova autoritativního režimu je pokračující existence koloniální říše důležitá také pro udržení domácí politické stability.
- Chudé Portugalsko si nemůže dovolit realizovat postkoloniální strategii velmocí jako Velká Británie či Francie = na rozdíl od nich by nezávislost kolonií znamenala konec jakéhokoli portugalského vlivu v Africe.
- Ekonomická výnosnost kolonií je zvyšována praktickým využíváním nuceného pracovního nasazení místního obyvatelstva, což postupně vede k rostoucí nespokojenosti a násilným protestům.
- Po vstupu do OSN (1956) začíná Portugalsko čelit rostoucímu mezinárodnímu tlaku, brutální potlačování rostoucích protestů v koloniích pak v průběhu 60. let vedou ke kritice a v některých případech i k sankcím ze strany západních spojenců (včetně VB a USA).
- V reakci na aktivitu povstaleckých protikoloniálních hnutí Portugalsko postupně navyšuje své ozbrojené síly v koloniích, což znamená čím dál větší zátěž pro zaostalou ekonomiku. V roce 1974 udržuje Portugalsko (země s 8,7 miliony obyvatel) na území svých afrických kolonií armádu o síle téměř 150 tisíc mužů. V boji proti povstalcům spolupracuje s Jižní Rhodesií a Jižní Afrikou.
- Současně se Portugalsko snaží omezit podporu protikoloniálních hnutí prostřednictvím série reforem = zrušení praxe povinné práce, udělení „plného občanství“ všem obyvatelům kolonií a podporou ekonomického a sociálního rozvoje jednotlivých kolonií.
- Stírdavé úspěchy portugalské strategie = na území Portugalské Guineje je koloniální vláda blízko kolapsu, naopak v Angole je v tomto období povstání do značné míry pacifikované. V Mosambiku povstalci zaznamenali určité úspěchy, ale Portugalsko nadále kontroluje všechna hlavní města a ekonomický život kolonie není narušen.
- Kolonie se nicméně stávají čím dál méně důležité pro portugalskou ekonomiku (orientace na západoevropský trh), Portugalsko se postupně potýká s rostoucí levicovou radikalizací ozbrojených sil (zejména mladých důstojníků), které v čím dál větší míře sympatizují s požadavky na nezávislost kolonií.
- **Pád portugalského autoritářského režimu** (tzv. karafiátová revoluce) v dubnu 1974 vede k urychlenému stažení portugalských jednotek z Afriky a vyhlášení nezávislosti kolonií (1975). Většina nových států se ale záhy potýká s politickou nestabilitou a občanskou válkou. Východní Timor v Asii je po stažení portugalských jednotek po dobu dalších 20 let okupován Indonésií (krutá partyzánská válka).

Pokračující nestabilita v nových státech vzniklých na území bývalých evropských koloniálních říší

- Nové státy se potýkají s řadou závažných problémů, mezi které patří například „umělé hranice“ (nové státy často zahrnují etnicky, nábožensky a jazykově velmi odlišné skupiny, které mezi sebou následně soupeří o moc) či celková nepřipravenost na získání nezávislosti (malý počet dostatečně vzdělaných a schopných lidí k zajištění výkonné vlády a administrativy po odchodu koloniálních představitelů),
- Mnozí vůdci protikoloniálních hnutí se ukazují být neschopnými, zkorumpovanými či krutými vládci usilujícími o vlastní obohacení či získání co největší moci na úkor občanů nových států.
- Některé z nově vzniklých států jsou zataženy do konfliktu mezi Západem a komunistickým blokem, který se v některých případech vyústí v ozbrojený konflikt či občanskou válku (například Angola).
- Ekonomicky jsou zejména nové africké státy závislé na primárním sektoru a vývoji světových cen omezeného množství zemědělských komodit či nerostných surovin. Potýkají se s nedostatečně vyvinutým průmyslem, nedostatkem investic a málo rozvinutou infrastrukturou.
- Problémem se stává také populační exploze.
- Zejména africké státy jsou postiženy vleklou politickou nestabilitou charakterizovanou vojenskými převraty, povstáními a ozbrojenými hnutími.
- Mezi nejvýznamnější postkoloniální konflikty v Africe patří konflikt v Kongu (1960-1965), občanská válka v Nigérii (snaha o nezávislost Biafry, 1967-1970), dále například konflikty na území Angoly, Sudánu, Mosambiku, Jižní Rhodesie, Ugandy či Namibie. Hned v několika konfliktech sehrály významnou roli zahraniční síly, včetně jednotek Kuby (Angola či Etiopie) či Jihoafrické republiky.